

Üstün Yetenekli Çocukları Anlamak: Çocukların Sosyal ve Duygusal Sorunları

Özlem AKARSU¹, Birsen MUTLU¹

ÖZ

Üstün yetenekli çocukların zihinsel gelişimi, sosyal-duygusal gelişimlerinden daha ileri düzeyde olup eş zamanlı gelişmemesi nedeniyle farklı sosyal-duygusal ihtiyaçları olmakta ve buna bağlı pek çok sorun ortaya çıkmaktadır. Üstün yetenekli çocukların sosyal ve duygusal gereksinimlerinin fark edilmesi ve bu gereksinimleri karşılanamadığında meydana gelebilecek sorunların bilinmesi çözüm üretebilmek açısından önemlidir. Bu bağlamda pediatri hemşireleri, okul sağlığı ve aile sağlığı hemşireleri üstün yetenekli çocukların belirlenmesi, gelişiminin izlenmesi, aile ve öğretmenlerin konuya ilişkin bilgilendirilmesi, çocuğun yaşayacağı sorunların tanınması ve uygun danışmanlık hizmeti almaları için aileleri ve çocukları yönlendirmede rol alabilirler. Bu nedenle hemşirelerin bu çocukların yaşadığı sorunları ve sorunların çözümünde kullanılacak yöntemleri bilmeleri önemlidir. Bu amaçla bu derlemede, konuya ilişkin yapılan çalışmalar temel alınarak üstün yetenekli çocukların yaşadığı sosyal ve duygusal sorunların neler olduğuna ve çözüm önerilerine değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Üstün yetenekli çocuklar; sosyal ve duygusal sorunlar; hemşire.

Understanding the Gifted Children: The Social and Emotional Problems of Children

ABSTRACT

The mental development of gifted children is more advanced than their social and emotional development and they have different social or emotional needs because their developments are not simultaneous, which causes a lot of problems. Noticing the social and emotional needs of gifted children and knowing the problems that may occur if these needs are not met is an important step toward finding solutions. Pediatric, school health and family health nurses can play a role in identifying gifted children, informing families and teachers about this issue, recognizing the children's problems and directing gifted children with problems toward appropriate resources. This review of the literature addresses the social and emotional problems of gifted children and recommends solutions for them.

Keywords: Gifted children; social-emotional problems; nurse.

GİRİŞ

Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi'ne göre üstün yetenekli çocuk, “zekâ, yaratıcılık, sanat, liderlik kapasitesi ve akademik alanlarda yaşlarına göre yüksek düzeyde performans gösterdiği uzmanlar tarafından belirlenen çocuk” olarak tanımlanmaktadır (1). Üstün yetenekliliğin sadece üstün zekaya sahip olma ile sınırlı olmamasından dolayı günümüzde üstün zeka kavramı yerine üstün yetenekli kavramının kullanımı tercih edilmektedir (2).

Üstün yetenekli çocuklar zihinsel, sosyal-duygusal gelişimsel özellikleri ve gereksinimleri yönünden yaşlarından farklılık göstermektedir (2-4). Bu çocuklar çok erken dönemde ve düzgün cümleler ile konuşmaları ve zengin kelime dağarcığına sahip olmaları, çok hızlı öğrenmeleri ile öne çıkarlar. Ayrıca çok meraklıdır, karmaşık sorular sorarlar ve kolay sıkılırlar. Genellikle dikkat süreleri kısadır, ancak ilgilerini çeken konularda dikkat süreleri daha uzundur. Problem çözme, planlama, bilgileri kavrama, analiz, sentez, değerlendirme gibi zihinsel süreçlerde üstün özellikler göstermektedirler. İlişkilerinde dürüstlük, adalet kavramlarına önem verirler ve hassas, duygusal bir yapıya sahiptirler. Mükemmeliyetçi, sorumluluk duygusu ve farkındalıkları yüksek çocuklardır (2,5).

Üstün yetenekli çocukların zihinsel gelişimi, sosyal-duygusal gelişimlerinden daha ileri düzeydedir (2,5). Zihinsel, fiziksel, sosyal-duygusal gelişimlerinin eş zamanlı gelişmemesi nedeniyle farklı sosyal-duygusal ihtiyaçları olmakta ve buna bağlı pek çok sorun ortaya çıkmaktadır (3,5-7). Genellikle yaşanan sorunlar korku, kaygı, mükemmeliyetçilik,

¹ İstanbul Üniversitesi, İÜFNHF, Hemşirelik Bölümü

Sorumlu Yazar/Corresponding Author: Özlem AKARSU, ozlem.akarsu@istanbul.edu.tr

Geliş Tarihi / Received: 28.06.2016 Kabul Tarihi / Accepted: 07.03.2017

akran ilişkilerinde zorluk, yalnızlık, depresyon, okul uyumsuzluğudur (8-13). Ayrıca üstün yetenekli çocuklar, ailelerinin veya öğretmenlerinin yüksek beklentilerini karşılayamadıkları takdirde, düşük akademik benlik saygısı, depresyon ve sınıf ortamına uyumsuzluk gibi sorunlar da yaşamaktadırlar (14,15).

Üstün yetenekli çocukların gelişim özelliklerindeki farklılıklardan dolayı sorun yaşamaması için bu özelliklerin farkında olunması ve uygun yaklaşım sergilenmesi son derece önemlidir (6). Uygun yaklaşım çocukların potansiyellerini etkin bir şekilde kullanmalarına ve sorunlar meydana gelmeden önce önlenmesine katkı sağlayacaktır. Bu amaçla bu derlemede, konuya ilişkin yapılan çalışmalar temel alınarak üstün yetenekli çocukların yaşadığı sosyal izolasyon, mükemmeliyetçilik, stres, depresyon, intihar gibi sosyal-duygusal sorunlara, çözüm önerilerine ve hemşirelerin çözüme katkısına değinilecektir.

Sosyal İzolasyon

Üstün yetenekli çocukların arkadaşlık ilişkileri normal yaşlılarından farklıdır. Zihinsel olarak kendi düzeylerine daha yakın çocuklar ile arkadaşlık etmeyi tercih etmektedirler (2). Diğer çocuklardan daha fazla bilgiye sahip olmak, bildiklerini sözel anlatmak ve çok soru sormak gibi özellikleri nedeniyle öğretmen ve arkadaşlarıyla olan ilişkileri olumsuz etkilenebilmektedir (2,16). Üstün yetenek ve başarıları, arkadaş gruplarından, sosyal ortamlardan dışlanmalarına, kıskanılarak yalnız bırakılmalarına neden olmaktadır. Tüm bu durumlar üstün yetenekli çocuğun toplumdaki izole olmasına neden olmaktadır (4). Yapılan bir çalışmada üstün yetenekli çocukların normal düzeyde zekaya sahip çocuklara göre sosyal işlevselliklerinin daha düşük olduğu bulunmuştur (9).

Üstün yetenekli bireylerin çevresindeki yaşlılarından izole olmasının diğer bir nedeni de üstünlük etiketidir (10,17). Ailesi tarafından üstün etiketi kullanılan çocukların kullanılmayan çocuklara göre daha fazla uyum zorlukları yaşadıkları belirtilmektedir (17). Ailelerin büyük bir kısmı ise üstün yeteneğin ne demek olduğunu ve ne yapmaları gerektiğini bilmemektedir (6). Ailelere üstün yetenekli çocukların özellikleri ve farklılıkları, bu çocuklara nasıl davranılması gerektiği konusunda yapılacak bilgilendirme ve destek, onların çocuklarını anlamasını kolaylaştıracaktır (6,10,15). Saranlı'nın (18) çalışmasında üstün yetenekli çocukların ailelerine yönelik uygulanan aile rehberliği programının, aileye bilgi ve beceri kazandırılmasında, çocukların ruhsal uyumu hakkında bilinç geliştirmede ve aileye destek sağlanmasında çeşitli faydaları olduğu bulunmuştur. Aile rehberliği programı sayesinde aileler daha önce çocuklarında sosyal-duygusal problem olarak gördükleri durumların normal bir durum olduğunu fark etmişler ve bu sayede çocukların ruhsal uyumlarının olumlu yönde değiştiği görülmüştür (18). Adler'in (19) çalışmasında da aile destek grubuna katılan ebeveynlerin üstün yetenekli çocuklarının zihinsel, sosyal ve duygusal özellikleriyle ilgili bilgi edindikleri ve çocuklarının davranışlarını daha iyi anladıkları saptanmıştır.

Sosyal açıdan yaşlılarından daha olgun olan üstün zekâlı çocuklar eş zamanlı olmayan gelişimleri nedeniyle insan ilişkilerinde sorunlar yaşayabilirler. Koçal ve arkadaşlarının

çalışmasında (16) üstün yetenekli öğrencilerin sağlıklı iletişim kurma rehberliğine ihtiyaç duyduğu, öğretmenlerin bu öğrencilerle iletişim kurmakta zorlandıkları belirtilmiştir. Stuart ve Beste (20) üstün yetenekli çocukların duyarlı ve hassas oldukları için başkaları ile iletişim kurmakta zorlandıklarını, bu nedenle de çoğunlukla içedönük olduklarını belirtmişlerdir. Bu çalışmaların aksine bazı çalışmalarda da üstün yetenekli çocukların arkadaşları arasında popüler oldukları ve arkadaş ilişkilerinde sorun yaşamadıkları, normal yaşlılarına göre daha yüksek sosyal, duygusal (21,22) ve davranışsal uyum (23,24) gösterdikleri bulunmuştur. Kesner'in (25) yaptığı araştırma da bu sonucu destekler nitelikte olup üstün yetenekli öğrencilerin normal yaşlılarına göre öğretmenleriyle olan ilişkilerinin daha olumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Üstün yetenekli çocukların iletişim ve uyum sorunlarını engellemek amacıyla bireysel farklılıklar dikkate alınarak çocuk ve aileye yönelik rehberlik ve destek hizmetleri sağlanmalıdır. Sorunlar ortaya çıkmadan önlenmeye çalışılmalı, mevcut sorunlarda ise baş etmeleri desteklenmelidir (15,16). Ülke genelinde üstün yetenekli çocukların bir araya gelip kaynaşmaları, ortak projeler üretebilmelerine olanak sağlayacak bilim ve doğa kampları, yaz ve kış bilim okulları kapsamında etkinlikler düzenlenebilir. Bu kapsamda ülkemizde İstanbul, Ankara, Harran, Trakya Üniversitelerinde uygulanan Çocuk Üniversitesi projesi ülke genelinde yaygınlaştırılarak çocukların sosyalleşmelerine katkıda bulunulabilir, bilgi ve duygu paylaşımları desteklenebilir.

Mükemmeliyetçilik

Üstün yetenekli bireylerin en dikkate değer kişilik özelliklerinden biri de mükemmeliyetçiliktir (15,26). Yapılan araştırmalarda üstün yetenekli çocukların normal yaşlılarına göre mükemmeliyetçilik düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır (15,27-30). Bu çocuklar yapacakları her şeyin mükemmel olması için çok fazla çabalamakta ve bu çaba zamanla onlara zarar vermektedir. Bu nedenle üstün yetenekli çocuklarda mükemmeliyetçilik davranışları dikkatle izlenmeli ve gerektiğinde psikolojik danışmanlık sağlanmalıdır (26,28).

Araştırmacılar mükemmeliyetçiliği olumlu (adaptive, normal, uyumlu) ve olumsuz (maladaptive, nevrotik, uyumsuz) şeklinde tanımlamışlardır (28,31-33). Olumlu mükemmeliyetçilik, bireyin ulaşılabilir hedefler ve standartlar belirlemesi ve bu hedeflere ulaşma yolundaki sağlıklı çabasıdır (32). Motivasyonları ve başarı oranları yüksek, benlik algıları da olumludur. Kendilerine olumlu telkinlerde bulunarak problemlerini çözerler. Bireylerin çaba göstermesine ve başarıya ulaşmasına yardımcı olduğu için iyi bir özellik olarak kabul edilmektedir (28,31).

Olumsuz mükemmeliyetçilik ise bireyin ulaşılması çok zor olan, aşırı yüksek standartlar belirlemesi, bu standartlara ulaşmak isterken endişe duyması ve kendi performansından memnun olmaması olarak tanımlanmaktadır (32). Olumsuz mükemmeliyetçilik grup çalışmalarına karşı isteksizlik, erteleme, çevresindeki bireylerin mükemmel olmayan düşüncelerine karşı tahammülsüzlük, küçük hatalara aşırı tepkiler verme, düşük akademik başarı gibi durumlara neden olabilmektedir (28,31). Üstün yetenekli çocuklarla yapılan çalışmalarda olumsuz mükemmeliyetçiliğin;

- Sınav öncesinde kaygının artmasına (27,34).
- Anksiyete, stres düzeyinin artmasına (12,13,23).
- Enerji kaybı, uyku/iştah sorunları, sosyal izolasyon sorunları, güç memnun olma gibi depresif belirtilere (35), depresyona (12,13,32,36) ve intihara (37,38).
- Benlik saygısında azalmaya (12,28).
- Olumsuz sosyal davranışlara (39) neden olduğu saptanmıştır.

Anne-babadan aldıkları geri bildirimler, eleştirel tutum, sosyal çevre üstün yetenekli çocukların mükemmeliyetçiliğini etkilemektedir (32,40). Yapılan araştırmalarda olumsuz mükemmeliyetçi olan çocukların anne babalarının yüksek beklentileri olduğu, çocuklarını daha çok eleştirdiği ve talepkar oldukları belirlenmiştir (30,40). Ailesinin beklentilerinin yüksek olduğunu fark eden çocuk hedefine ulaşmak için çok çaba harcamakta ve sürekli olarak hata yapma korkusu yaşamaktadır. Bu durum bir süre sonra çocuğun yaratıcılıktan uzak, endişeli, huzursuz, inatçı tutumlar göstermesine neden olmaktadır (27,30). Tüm bu nedenlerle ailelere çocuklarını olumlu mükemmeliyetçi olmaları yönünde nasıl desteklemeleri gerektiği, aile tutumunun önemi gibi konularda eğitimler düzenlenmeli ve rehberlik hizmeti verilmelidir (15,35). Kurtulmuş'un (15) çalışmasında ebeveynlere anne baba çocuk iletişimi, üstün yetenekli çocukların gelişimsel özellikleri, eğitimi, mükemmeliyetçilik özelliklerini içeren eğitim verildiğinde çocukların mükemmeliyetçiliğinin olumlu yönde etkilendiği ve mükemmeliyetçilik puanlarının anlamlı derecede düştüğü saptanmıştır. Morawska ve Sanders'in (6) çalışmasında da ebeveynlere verilen destek ve eğitim sonucunda ebeveynlerin ebeveynlik becerilerinde ve çocuklarına karşı davranışlarında olumlu değişiklikler olduğu belirtilmiştir. Ülkemizde üstün yetenekli çocukların ailelerine yönelik çok az ve yetersiz düzeyde bilgi ve danışmanlık hizmeti bulunmaktadır. Yapılan bilgi ve danışmanlıklar ise çoğunlukla üstün yetenekli çocuklarla ilgili genel bilgiler olmakta, özellikle sosyal ve duygusal gelişim özelliklerini tanıma ve bu alandaki sorunları önleme konularında yetersiz kalmaktadır (15,18). Eriş'in (41) 31 üstün yetenekli çocuğun anne babasıyla gerçekleştirdiği çalışmada aileler üstün yeteneklilerle ilgili gerekli bilgilere ulaşamamaktan, ulaştıkları kaynakların ise sürekli birbirlerinin aynısı olmasından şikayetçi olmuşlardır.

Stres

Üstün yetenekli çocukların normal zekaya sahip yaşlılarına göre yüksek oranda anksiyete yaşadığı ve depresif duygu durum belirtilerini sergiledikleri yapılan çalışmalarda bulunmuştur (10,12,13,27). Çocukların yaşadığı yoğun stresin nedeni sıklıkla aile ve arkadaşlık ilişkilerinde yaşanan güçlükler, ulaşılması zor hedefler (16,33), ebeveynlerin yüksek beklenti içinde olması ve eleştirel tutum sergilemesi (32,40), akademik baskılardır (8). Butt (14) anne baba eleştirilerinin düzeyinin artması ile birlikte çocuklarda psikolojik stres düzeyinin arttığını bulmuştur. Ancak bu durumun aksine üstün yetenekli çocukların diğer çocuklardan daha yüksek oranda anksiyete yaşamadığını belirten çalışmalarda vardır (7,22). Bu çocuklarda zeka düzeyinin ve problem çözme becerilerinin iyi olması anksiyeteye karşı koruyucu faktör olarak görülmekte ve

stres durumlarında normal yaşlılarına göre problem çözme stratejilerini daha fazla kullandıkları belirtilmektedir (7). Üstün yeteneklilerin, herhangi bir stres durumu ile karşı karşıya kaldıklarında normal yaşlılarına göre öfke başa çıkma tarzını daha sık kullandığı, yolunda gitmeyen durumlarla ilgili başkalarını suçlama, alaycı yorumlar yapma ve sorunları hakkında ailesine ve arkadaşlarına yakınma gibi yollara başvurduğu belirtilmektedir (42).

Strese neden olan durumlarda uygun problem çözme ve başa çıkma becerilerini kullanmak stresin olumsuz etkilerini azaltabileceğinden üstün yetenekli çocuklara stresle baş edebilmeleri için uygun yöntemlerin erken yaşta öğretilmesi önemlidir (9,12,42).

Üstün yetenekli çocukların erken yaşta belirlenmesi ve kendileri gibi üstün yetenekli çocuklarla birlikte, özellikleri ve yeteneklerine uygun öğrenim görmeleri çocukların yaşadığı sorunları azaltacaktır. Aksi takdirde bu çocuklar sınıf içinde yalnız kalmakta, üstün yeteneği nedeniyle diğer çocuklar tarafından dışlanmakta, yoğun stres ve sıkıntı yaşamaktadır. Ülkemizde üstün yetenekli çocukların eğitimine yönelik özel eğitim kurumları bulunmaktadır. Ancak bu çocuklara verilecek eğitim ve danışmanlık hizmetlerinin devlet tarafından da desteklenmesi ve ailelerin bu konuda bilinçlendirilmesi sorunların çözümüne katkı sağlayacaktır.

Depresyon

Üstün yetenekli çocuklar mükemmeliyetçilik, yaşlıları tarafından soyutlanma, ulaşılması zor hedefleri olma, başarıyı elde etmeleri için yoğun baskı altında olma gibi, duygusal ve sosyal problemler yaşayabilmekte ve bu problemler çocukların depresyon yaşamalarına neden olabilmektedir (13,32,36). Ayrıca bu çocukların duyarlı ve hassas olmaları psikolojik sorun yaşama riskini arttırmaktadır (12). Yapılan araştırmaların bir kısmında üstün yetenekli çocukların depresyona girme eğilimleri yüksek oranda bulunurken (12,32,36); bazı araştırmalarda ise normal zeka ve yetenek düzeyine sahip yaşlıları ile benzer düzeyde olduğu belirtilmiştir (3,9,37,43,44). Üstün yetenekli bireylerde görülebilecek depresyon bulguları; sosyal iletişim ve arkadaş ilişkilerinde sorun yaşama, başka insanlarla birlikte iken bile yalnız hissetme, hüzünlü ve endişeli olma, kolay incinme, uyku düzensizlikleri, yorgunluk, enerji seviyesinin düşmesi, umutsuzluk, yaşamına son verme düşüncesi, ölüm korkusu ve aşırı hassasiyettir (12).

Üstün yetenekli çocuklar, çevresinden gerekli desteği görmedikleri ve doğru şekilde rehberlik hizmeti alamadıkları takdirde sadece zihinsel potansiyelleri ile problemleri çözemeyeceklerdir. Çocukların yaşadığı problemlere erken müdahale etmek ve neler yapılması gerektiğinin bilincinde olmak depresyon gibi duygusal travmaları önlemek açısından önemlidir (44). Bunun için depresyonun nedenleri, üstün yetenekli çocuklardaki belirtileri ve önleme yöntemleri ile ilgili ailelere, öğretmenlere bilgi verilmeli ve ihtiyaçları doğrultusunda rehberlik imkanları sunulmalıdır. Bu bilgilendirme ailelerin depresyona karşı bilinçli olmalarını, depresyonun belirtilerini erken fark etmelerini ve zamanında müdahale etmelerini sağlayacaktır (12,32,36,44).

İntihar

Üstün yetenekli çocuklarda intihar konusunda yapılan çalışmalar sınırlı sayıdadır. Mevcut çalışmalarda da üstün yetenekli ve normal gelişim gösteren çocuklar arasında intihar düşünceleri açısından anlamlı fark bulunamamıştır (37,45). Geçmişte yaşanmış ve yaşanmakta olan stres üstün yetenekli ergenlerde intihar düşüncesini oluşturmada etkili olmaktadır (37,46).

İntihara neden olabilecek risklerin farkında olmak, intihar girişimlerini önlemede en önemli adımlardandır. Üstün yetenekli ergenlerde intihar etme niyetinin belirtilerini anlayabilmek ve önlemek için ailelerin çocuklardaki intihara ilişkin sözel ve davranışsal ipuçlarını tanıyabilmede çok iyi birer gözlemci olmaları ve şüphelendiklerinde zaman geçirmeden uzman yardımı almaları gereklidir (11,46). Ayrıca aile ve yakın arkadaş çevresinde intihar davranışı öyküsü olan depresif ergenlerin aileleri, ergen depresyonu ve intihar davranışı ile ilgili riskler konusunda bilgilendirilmeli, intihar girişimi açısından evde ulaşılabilir yöntemler denetlenmelidir. Bu sayede ergenlerde olası bir intihar girişimi ya da tekrarlayıcı girişimlerin önlenmesi sağlanabilir (37,46).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Üstün yetenekli çocuklar sahip oldukları özelliklerden dolayı genellikle sosyal-duygusal sorunlar yaşayabilirler. Bu çocukların sorun yaşamaması veya sorunları varsa çözmenin ilk basamağı onları fark etmek, tanılamak ve uygun şekilde yönlendirmektir. Bu konuda sağlık ekibi üyelerine (pediatri hemşiresi, okul hemşiresi, hekim, psikolog) ve öğretmenlere sorumluluk düşmektedir. Bu sorumluluk üstün yetenekli çocukların özelliklerini bilme, tanımlayabilme, yaşayabilecekleri sorunların farkında olma ve doğru yönlendirmeyi içermektedir.

Bu çocukların kendi gibi üstün yetenekli çocuklarla birlikte gelişimini destekleyen programlar ve eğitimciler ile öğrenim görmeleri yaşadıkları sorunları en aza indirecektir. Eğitim süreci içinde sorun yaşamamaları veya yaşanan sorunların çözülmesi amacıyla çocuklar ve ailelerine mutlaka destek olunmalıdır. Bu destek kapsamında çocuklara ve ailelerine yönelik eğitim programları düzenlenmeli, üstün yetenekli çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerinin nasıl olduğu ve olası sosyal duygusal sorunlar vurgulanmalıdır. Eğitim programları pek çok sorunu ortaya çıkmadan önlemede ve ebeveynlerin oluşan sorunlarla daha iyi baş etmelerine yardımcı olmada faydalar sağlayacaktır. Yapılacak bilgilendirmelerde eğitimin etkinliğini artırmak için seminer, film, kitap, afiş, broşür gibi materyallerden yararlanılması etkili olabilir (15,18). Pediatri hemşireleri, okul sağlığı ve aile sağlığı hemşireleri de eğitim programlarında aktif rol alabilir ve bu çocukların gelişimlerini izleyerek yapılacaklar konusunda yönlendirici olabilirler.

Bu bağlamda çocuklarla ilgilenen meslek dallarının eğitim müfredatlarında ve mezuniyet sonrası eğitimlerinde üstün yetenekli çocukların tanılanması, özellikleri, eğitimlerindeki farklılıklar, bu çocuklara yaklaşım, sosyal-duygusal sorunları ve çözümü için yapılacaklar ve ailelere verilmesi gereken danışmanlık hizmeti gibi konulara yer verilmesi yararlı olacaktır.

Sosyal ve duygusal sorunların çözümü amacıyla çocukla ilgili dernekler ve kuruluşlar tarafından üstün yetenekli çocuklar ve ailelerinin iletişim ve paylaşımını destekleyecek, sorunlarını dile getirerek çözüm üretmelerine olanak sağlayacak toplantıların, sempozyumların, kongrelerin düzenlenmesi önerilebilir. Üstün yetenekli çocuklar keşfedildikleri ve doğru yönlendirildikleri takdirde sosyal ve duygusal sorunlar yaşamayacaklar ve performanslarını son derece etkin kullanarak topluma ve insanlığa büyük yararlar sağlayacaklardır.

KAYNAKLAR

1. meb.gov.tr [İnternet]. Milli Eğitim Bakanlığı Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi-2007. (Erişim tarihi: 3.4.2015). Erişim adresi: <http://Mevzuat.Meb.Gov.Tr/Html/>
2. Levent F, editör. Üstün yetenekli çocukların hakları. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları; 2011.
3. Mueller CE. Protective factors as barriers to depression in gifted and non-gifted adolescents. *Gifted Child Quarterly*. 2009; 53(1): 3-14.
4. Bilgen Sivri B, Yıldız S. Toplumun az bilinen yüzü: üstün zekâlı-üstün yetenekli çocuklar ve hemşirelik. *Türkiye Klinikleri Hemşirelik Bilimleri Dergisi*. 2016; 8(3): 246-56.
5. Koshy V, Robinson NM. Too long neglected: gifted young children. *European Early Childhood Education Research Journal*. 2006; 14(2): 113-26.
6. Morawska A, Sanders M. Patenting gifted and talented children: what are the key child behaviour and parenting issues? *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*. 2008; 42(9): 819-27.
7. Preuss L, Dubow EA. Comparison between intellectually gifted and typical children in their coping responses to a school and a peer stressor. *Roeper Review*. 2004; 26(2): 105-11.
8. Peterson J, Duncan N, Canady KA. Longitudinal study of negative life events, stress, and school experiences of gifted youth. *Gifted Child Quarterly*. 2009; 53(1): 34-49.
9. Yıldırım F. Üstün yetenekli çocuklar ve ailelerinde duygusal ve davranışsal özellikler [Uzmanlık tezi]. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi; 2012.
10. Yoo JE, Moon SM. Counseling needs of gifted students: an analysis of intake forms at a university based counseling center. *Gifted Child Quarterly*. 2006; 50(1): 52-61.
11. Saranlı AG, Metin N. Üstün yetenekli çocuklarda gözlenen sosyal-duygusal sorunlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 2012; 45(1):147-56.
12. Coşar Çiğerci Z. Üstün yetenekli olan ve olmayan ergenlerde benlik saygısı, başkaları tarafından algılanma ve psikolojik belirtilerin karşılaştırılması [Yüksek lisans tezi]. Sakarya: Sakarya Üniversitesi; 2006.
13. Hewitt PL, Caelian CF, Flett GL, Sherry SB, Collins L, Flynn CA. Perfectionism in children: associations with depression, anxiety and anger. *Personality and Individual Differences*. 2002; 32(6): 1052-61.

14. Butt FM. The role of perfectionism in psychological health: a study of adolescents in Pakistan. *Europe's Journal of Psychology*. 2010; 6(4): 135-42.
15. Kurtulmuş Z. Bilim ve sanat merkezine devam eden üstün yetenekli çocukların ailelerine verilen bilgisayar temelli eğitimin aile bireylerinin aile ilişkilerini algılamalarına ve çocukların mükemmeliyetçilik düzeylerine etkisinin incelenmesi [Doktora tezi]. Ankara: Gazi Üniversitesi; 2010.
16. Koçal ZD, Kanar E, Ermis S, Pınar Kanar K. Bilim ve sanat merkezine devam eden üstün yetenekli öğrencilerin temel ihtiyaçları: Amasya örneği. *Ulusal Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi*; 2009 Mart 25-27; Eskişehir.
17. Cornell D. Child adjustment and parent use of the term "gifted". *Gifted Child Quarterly*. 1989; 33(2): 59-64.
18. Saranlı AG. Üstün yetenekli çocukların ailelerine yönelik geliştirilen aile rehberliği programlarının etkililiğinin incelenmesi [Doktora Tezi]. Ankara: Hacettepe Üniversitesi; 2011.
19. Adler DM. The effects of participating in support groups focusing on parenting gifted children [PhD Thesis]. Ohio: Kent State University; 2006.
20. Stuart T, Beste A. Farklı olduğumu biliyordum: üstün yeteneklileri anlayabilmek. Ankara: Ankara: Kök Yayıncılık; 2008.
21. Kıldan O. Okul öncesi öğretmenlerin üstün yetenekli çocuklar hakkındaki görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 2011; 19(3): 805-18.
22. Konyalıoğlu AP, Varlı MF. Üstün ve normal zekalı çocukların sosyal-duygusal uyum düzeylerinin karşılaştırılması. II. *Ulusal Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi*; 2009 Mart 25-27; Eskişehir.
23. Richards J, Encel J, Shute R. The emotional and behavioral adjustment of intellectually gifted adolescents: a multidimensional, multi-informant approach. *High Ability Studies*. 2003; 14(2): 153-64.
24. Dwairy M. Parenting styles and mental health of Arab gifted adolescents. *Gifted Child Quarterly*. 2004; 48(4): 275-35.
25. Kesner JE. Gifted children's relationships with teachers. *International Education Journal*. 2005; 6(2): 218-23.
26. Silverman LK. Perfectionism: The crucible of giftedness. *Gifted Education International*. 2007; 23(3): 233-45.
27. Mısırlı Taşdemir Ö. Üstün yetenekli çocuklarda mükemmeliyetçilik, sınav kaygısı, benlik saygısı, kontrol odağı, öz yeterlilik ve problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi [Yüksek lisans tezi]. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi; 2003.
28. Bencik S. Üstün yetenekli çocuklarda mükemmeliyetçilik ve benlik algısı arasındaki ilişkinin incelenmesi [Yüksek lisans tezi]. Ankara: Hacettepe Üniversitesi; 2006.
29. Lo Cicero KA, Ashby JS. Multidimensional perfectionism in middle school age gifted students: a comparison to peers from the general cohort. *Roeper Review*. 2000; 22(3): 182-5.
30. Kornblum M, Ainley M. Perfectionism and the gifted: a study of an Australian school sample. *International Education Journal*. 2005; 6(2): 232-9.
31. Adelson JA. Perfect case study: perfectionism in academically talented fourth graders. *Gifted Child Today*. 2007; 30(4): 14-20.
32. Enns MW, Cox B, Clara I. Adaptive and maladaptive perfectionism: Developmental origins and association with depression proneness. *Personality and Individual Differences*. 2002; 33(6): 921-35.
33. Dixon FA, Lapsley DK, Hanchon TA. An empirical typology of perfectionism in gifted adolescents. *Gifted Child Quarterly*. 2004; 48(2): 95-106.
34. Bieling P, Anne I, Jennifer S, Martin A. Making the grade: the behavioural consequence of perfectionism in the classroom. *Personality and Individual Differences*. 2003; 35(1): 165-75.
35. Christopher M, Shewmaker J. The relationships of perfectionism to affective variables in gifted and highly able children. *Gifted Child Today*. 2010; 33(3): 20-30.
36. Nepon T, Flett GL, Hewitt PL, Molnar DS. Perfectionism, negative social feedback, and interpersonal rumination in depression and social anxiety. *Canadian Journal of Behavioural Science*. 2011; 43(4): 297-308.
37. Cross TC, Cassady JC, Miller KA. Suicide ideation and personality characteristics among gifted adolescents. *Gifted Child Quarterly*. 2006; 50(4): 295-306.
38. Delisle JR. The gifted adolescent at risk: strategies and resources for suicide prevention among gifted youth. *Journal for the Education of the Gifted*. 1990; 13(3): 212-28.
39. Arslan E. An investigation of social skills in children with different perfectionism levels. *Educational Research and Reviews*. 2011; 6(3): 279-82.
40. Kawamura KY, Frost RO, Harmatz M. The relationship of perceived parenting styles to perfectionism. *Personality and Individual Differences*. 2002; 32(2): 317-27.
41. Eris B, Seyfi R, Hanoz S. Perceptions of parents with gifted children about gifted education in Turkey. *Gifted and Talented International*. 2008; 23(2): 55-64.
42. Shaunessy E, Suldo SM. Strategies used by intellectually gifted students to cope with stress during their participation in a high school international baccalaureate program. *Gifted Child Quarterly*. 2010; 54(2): 127-37.
43. Turakitwanakan W, Saiyudthong S, Srisurapanon S, Anurutwong A. The comparative study of depression between gifted children and normal children. *Journal of the Medical Association of Thailand*. 2010; 93(2): 9-14.
44. Kanlı E. Üstün zekalı ve normal ergenlerin mükemmeliyetçilik, depresyon ve kaygı düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. 2011; 2011(33): 105-9.
45. Baker JA. Depression and suicidal ideation among academically talented adolescents. *Gifted Child Quarterly*. 1995; 39(4): 218-33.
46. Bridge J, Goldstein T, Brent D. Adolescent suicide and suicidal behavior. *Journal of Child Psychol Psychiatry*. 2006; 47(3): 372-5.